

АНОТАЦІЯ

Галушак О.В. Формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями). Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Міністерство освіти і науки України. – Івано-Франківськ, 2026.

Актуальність дослідження. В умовах сучасних викликів, соціально-економічних реформ головною метою вищої освіти є підготовка фахівців, які мають глибокі професійні знання, практичні вміння й навички, а також здатні конструктивно вести науково-виробниче та ділове спілкування. Організація освітнього процесу на засадах компетентнісного підходу в закладах вищої освіти зорієнтована на підготовку фахівців, здатних ефективно розв'язувати професійні завдання в нестандартних умовах, а також гармонійний розвиток студентів економічних спеціальностей, формування в них системи загальних та спеціальних компетентностей, діапазон якої охоплює не лише сукупність професійних знань, умінь і навичок, а й економічних, правових, екологічних, мовнокомунікативних та інших складників, надважливих для майбутньої професійної діяльності.

У сучасній системі основних компетентностей мовнокомунікативна компетентність здобувача освіти посідає ключове місце, адже саме вона значною мірою визначає його конкурентоспроможність і успіх у професійній діяльності на динамічному ринку праці. Володіння розвиненими мовнокомунікативними навичками дає змогу майбутньому фахівцю ефективно виконувати професійні обов'язки, встановлювати конструктивні ділові контакти та справлятися з різноманітними комунікаційними бар'єрами, що можуть виникати в умовах виробничого середовища.

У процесі аналізу наукових праць з'ясовано, що проблема формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх економістів належить до актуальних проблем української лінгводидактики вищої школи, розв'язання якої має надважливе науково-практичне значення.

Мета дослідження полягає в розробленні та теоретичному обґрунтуванні методики та педагогічних умов формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та розроблено новий підхід до вирішення наукової проблеми, спрямованої на створення і обґрунтування педагогічних умов, змісту, моделі й методики формування мовнокомунікативної компетентності у майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Наукова новизна дослідження: *уперше визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей (наявність позитивних емоційних стимулів у формуванні мовнокомунікативної компетентності майбутніх економістів; міждисциплінарна інтеграція лінгвістичних та фахових дисциплін у процесі підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей; моделювання у навчальному процесі реальних професійних комунікативних ситуацій; забезпечення інформаційно-комунікативного середовища в освітньому процесі підготовки майбутніх економістів); проаналізовано й уточнено зміст базового поняття «формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних»;* *виявлено* критерії (когнітивно-змістовий, професійно-комунікативний, оцінно-рефлексійний) із відповідними показниками, *схарактеризовано* рівні сформованості мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей (високий, достатній, задовільний, низький); *розроблено та апробовано* модель формування мовнокомунікативної

компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей (комунікативно-збагачувального, комунікативно-діяльнісний, професійно-комунікативний і оцінно-рефлексійний етапи); *уточнено* поняття: «компетентність», «комунікація», «мовнокомунікативна компетентність»; *подальшого розвитку* набули теоретичні напрацювання українських лінгводидактів із проблем становлення мовнокомунікативної компетентності та методика формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх економістів.

Практичне значення дослідження зумовлене можливістю використання його положень і результатів удосконаленням навчально-методичного забезпечення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та впровадженням ВК «Формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх економістів» для студентів економічних спеціальностей закладів вищої освіти. Висновки, отримані у роботі, можуть бути використані студентами та аспірантами під час виконання наукових досліджень.

Методологічною основою проблеми формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей було визначено професійно-зорієнтований, комунікативно-діяльнісний, компетентнісний підходи.

Поєднання зазначених підходів дозволяє ефективно вдосконалити принципи, форми, методи та інструменти розвитку мовнокомунікативної компетентності у майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Оцінка рівня сформованості мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей визначалася за такими критеріями: *когнітивно-змістовий* (показники: обізнаність студентів із поняттями: «комунікація», «спілкування», «мовнокомунікативна компетентність»; обізнаність із економічною термінологією; обізнаність із ситуаціями професійного спілкування); *професійно-комунікативний*

(показники: уміння доречно використовувати вербальні і невербальні засоби мовлення та формули мовленнєвого етикету; уміння будувати конструктивний діалог професійного спрямування, прогнозувати поведінку партнера; наявність комунікативних умінь); *оцінно-рефлексійний* (показники: уміння здійснювати самоаналіз мовнокомунікативних дій у спілкуванні з партнером; уміння результативної мовленнєвої самопрезентації «Я – економіст (самооцінка); уміння оцінювати мовнокомунікативну діяльність майбутніх фахівців економічних спеціальностей (взаємооцінка)).

Відповідно до критеріїв і показників описано рівні сформованості мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей: високий, достатній, задовільний, низький.

Визначено й схарактеризовано педагогічні умови формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей: наявність позитивних емоційних стимулів у формуванні мовнокомунікативної компетентності майбутніх економістів; міждисциплінарна інтеграція лінгвістичних та фахових дисциплін у процесі підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей; моделювання у навчальному процесі реальних професійних комунікативних ситуацій; забезпечення інформаційно-комунікативного середовища в освітньому процесі підготовки майбутніх економістів.

Розроблено й експериментально апробовано модель і методику формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей. Експериментальна модель реалізовувалася поетапно (комунікативно-збагачувальний, комунікативно-діяльнісний, професійно-комунікативний і оцінно-рефлексійний етапи), на яких впроваджувалися певні педагогічні умови.

Метою першого – комунікативно-збагачувального – етапу було озброєння майбутніх фахівців економічних спеціальностей необхідним обсягом знань, умінь та навичок культури фахового мовлення. Було

застосовано такі форми роботи зі студентами: міні-лекції, лекція-діалог, лекція з елементами диспуту, лекція-презентація, тренінги, круглий стіл, самостійна робота. Було використано такі методи і прийоми: різноманітні ігрові технології, інтерактивні методи навчання, аналіз відео-інтерв'ю, моделювання виробничих педагогічних ситуацій, а також інформаційно-комунікаційні технології, зокрема виконання завдань на платформі Google Classroom.

Метою другого – комунікативно-діяльнісного – етапу було формування мовнокомунікативних вмінь. Також вміння аналізувати та моделювати професійно-спрямовані комунікативні ситуації, відповідати на запитання, вести бесіду, підтримувати розмову з клієнтом, говорити, слухати, розуміти співрозмовника, встановлювати зворотний зв'язок, долати комунікативні бар'єри. Передбачалося, що формуванню цих умінь сприятимуть такі форми роботи: лекції (лекція-конференція, лекція-візуалізація), практичні, робота у підгрупах, мозкова атака, самостійна робота, рольова гра. Методи і прийоми: дебати, розв'язування економічних ситуацій, тренінги, баскет-метод.

Метою третього – професійно-комунікативного – етапу було актуалізація необхідності у професійній самореалізації та формування умінь у майбутніх фахівців економічних спеціальностей застосовувати мовнокомунікативні знання у квазі-професійній діяльності. Використовували такі форми роботи зі студентами: лекція-презентація, бінарна лекція, просемінар, семінар-дискусія, самостійна робота. Методи і прийоми: аналіз, обговорення, візуалізація, кейс-метод, інтерактивна он-лайн система самоосвіти, оцінювання.

Метою четвертого – оцінно-рефлексійного етапу було формування у майбутніх фахівців економічних спеціальностей умінь здійснювати рефлексію, взаємо- та самооцінювання професійних комунікативно-мовленнєвих умінь, критичність та гнучкість мислення під час виконання завдань. Для цього добирали вправи, які викликали у майбутніх економістів

позитивні емоції, відчуття радості й захоплення від виконаної роботи, професійне зростання та самовдосконалення в професії. Передбачалося, що формуванню цих умінь сприятимуть такі форми роботи зі студентами: практичні заняття, самостійна робота, командна гра, робота у підгрупах, робота в парах. Методами і прийомами виступили: робота за шаблонами; методи контролю (усного, письмового), самоконтролю, взаємоконтролю; самооцінки та взаємооцінки; технологія портфоліо.

Результативність розробленої методики формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей теоретично обґрунтована та практично підтверджена, результати її ефективності проаналізовано за допомогою статистичних методів обробки даних.

З'ясовано, що впровадження запропонованої моделі та методики формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей з урахуванням визначених педагогічних умов позитивно вплинуло на ефективність цього процесу. Результати прикінцевого етапу експерименту засвідчили значні позитивні зміни у рівнях сформованості мовнокомунікативної компетентності студентів експериментальної групи.

Ключові слова: комунікація, ділова комунікація, професійна комунікація, комунікативна компетентність, професійне мовлення, мовний матеріал, мовна особистість, творча особистість, культура професійного мовлення, галузева термінологія, термінологічна компетентність, міждисциплінарний підхід, комунікативна компетенція, мовнокомунікативна компетентність, майбутні фахівці економічних спеціальностей.

ABSTRACT

Halushchak O.V. Formation of linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 014 Secondary education (by subject specializations). Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Ivano-Frankivsk, 2026.

Relevance of the study. In the context of modern challenges and socio-economic reforms, the main goal of higher education is to train specialists who have deep professional knowledge, practical skills and abilities, and are also able to constructively conduct scientific, industrial and business communication. The organization of the educational process on the basis of a competency-based approach in higher education institutions is focused on training specialists who are able to effectively solve professional tasks in non-standard conditions, as well as the harmonious development of students of economic specialties, the formation of a system of general and special competencies in them, the range of which covers not only the set of professional knowledge, skills and abilities, but also economic, legal, environmental, language-communicative and other components that are crucial for future professional activity.

In the modern system of basic competencies, the student's linguistic and communicative competence occupies a key place, because it largely determines his competitiveness and success in professional activity in the dynamic labor market. Possession of developed linguistic and communicative skills allows the future specialist to effectively perform professional duties, establish constructive business contacts and cope with various communication barriers that may arise in the production environment.

In the process of analyzing scientific works, it was found that the problem of forming linguistic and communicative competence of future economists belongs to the current problems of Ukrainian linguistic and didactic education of higher education, the solution of which is of paramount scientific and practical importance.

The purpose of the study is to develop and theoretically substantiate the methodology and pedagogical conditions for the formation of linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties.

The dissertation research provides a theoretical generalization and develops a new approach to solving a scientific problem aimed at creating and substantiating pedagogical conditions, models, content, and methods for forming linguistic and communicative competence in future specialists in economic specialties.

Scientific novelty of the research: for the first time, the pedagogical conditions for the formation of linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties have been determined and scientifically substantiated (the presence of positive emotional stimuli in the formation of linguistic and communicative competence of future economists; interdisciplinary integration of linguistic and professional disciplines in the process of training future specialists in economic specialties; modeling in the educational process of real professional communicative situations; ensuring an information and communicative environment in the educational process of training future economists); the content of the basic concept of “formation of linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties” has been analyzed and clarified; criteria (cognitive-content, professional-communicative, evaluative-reflective) with corresponding indicators have been identified, the levels of formation of linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties have been characterized (high, sufficient, satisfactory, low); a model for the formation of linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties (communicative and enrichment, communicative and activity, professional and communicative and evaluative and reflective stages) was developed

and tested; the concepts of "competence", "communication", "linguistic and communicative competence" were clarified; theoretical developments of Ukrainian language teachers on the problems of the formation of linguistic and communicative competence and the methodology for the formation of linguistic and communicative competence of future economists were further developed.

The practical significance of the study is due to the possibility of using its provisions and results to improve the educational and methodological support of the discipline "Ukrainian language (for professional purposes)" and the implementation of the VC "Formation of linguistic and communicative competence of future economists" for students of economic specialties of higher education institutions. The conclusions obtained in the work can be used by students and postgraduates when conducting scientific research.

The methodological basis of the problem of forming linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties was determined as a professionally oriented, communicative and activity-based, and competency-based approach.

The combination of these approaches allows for effective improvement of the principles, forms, methods, and tools for developing linguistic and communicative competence in future specialists in economic specialties.

The assessment of the level of formation of linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties was determined by the following criteria: cognitive-content (indicators: students' awareness of the concepts: "communication", "communication", "linguistic and communicative competence"; awareness of economic terminology; awareness of situations of professional communication); professional-communicative (indicators: the ability to appropriately use verbal and non-verbal means of speech and speech etiquette formulas; the ability to build a constructive dialogue of a professional direction, predict the behavior of a partner; the presence of communicative skills); evaluative-reflective (indicators: the ability to conduct self-analysis of linguistic and

communicative actions in communication with a partner; the ability to effectively present oneself in speech "I am an economist (self-assessment); the ability to evaluate the linguistic and communicative activities of future specialists in economic specialties (mutual assessment)).

According to the criteria and indicators, the levels of formation of linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties are characterized: high, sufficient, satisfactory, low.

The pedagogical conditions for the formation of linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties are determined and characterized: the presence of positive emotional stimuli in the formation of linguistic and communicative competence of future economists; interdisciplinary integration of linguistic and professional disciplines in the process of training future specialists in economic specialties; modeling in the educational process of real professional communicative situations; ensuring an information and communicative environment in the educational process of training future economists.

A model and methodology for forming linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties have been developed and experimentally tested. The experimental model was implemented in stages (communicative-enrichment, communicative-activity, professional-communicative and evaluative-reflective stages), during which certain pedagogical conditions were introduced.

The purpose of the first - communicative and enriching - stage was to equip future specialists in economic specialties with the necessary amount of knowledge, skills and skills of professional speech culture. The following forms of work with students were used: mini-lectures, lecture-dialogue, lecture with elements of a dispute, lecture-presentation, trainings, round table, independent work. The following methods and techniques were used: various game technologies, interactive teaching methods, analysis of video interviews, modeling of production pedagogical

situations, as well as information and communication technologies, in particular, completing tasks on the Google Classroom platform.

The purpose of the second – communicative-activity – stage was the formation of language and communication skills. Also the ability to analyze and model professionally-oriented communicative situations, answer questions, conduct a conversation, maintain a conversation with a client, speak, listen, understand the interlocutor, establish feedback, overcome communication barriers. It was assumed that the formation of these skills would be facilitated by the following forms of work: lectures (lecture-conference, lecture-visualization), practical, work in subgroups, brainstorming, independent work, role-playing. Methods and techniques: debates, solving economic situations, trainings, basket method.

The purpose of the third – professional-communicative – stage was to actualize the need for professional self-realization and to form the skills of future specialists in economic specialties to apply linguistic-communicative knowledge in quasi-professional activities. The following forms of work with students were used: lecture-presentation, binary lecture, seminar, seminar-discussion, independent work. Methods and techniques: analysis, discussion, visualization, case method, interactive online self-education system, evaluation.

The purpose of the fourth - evaluative and reflective stage was to form in future specialists of economic specialties the ability to reflect, mutual and self-assessment of professional communicative and speech skills, criticality and flexibility of thinking when performing tasks. For this purpose, exercises were selected that evoked positive emotions in future economists, a feeling of joy and delight from the work done, professional growth and self-improvement in the profession. It was assumed that the formation of these skills would be facilitated by the following forms of work with students: practical classes, independent work, team play, work in subgroups, work in pairs. The methods and techniques were: work according to templates; methods of control (oral, written), self-control, mutual control; self-assessment and mutual assessment; portfolio technology.

The effectiveness of the developed methodology for forming linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties is theoretically substantiated and practically confirmed, the results of its effectiveness are analysed using statistical data processing methods.

It was found that the implementation of the proposed model and methodology for the formation of linguistic and communicative competence of future specialists in economic specialties, taking into account the specified pedagogical conditions, had a positive impact on the effectiveness of this process. The results of the final stage of the experiment showed significant positive changes in the levels of linguistic and communicative competence of students in the experimental group.

Keywords: communication, business communication, professional communication, communicative competence, professional speech, speech material, speech personality, creative personality, culture of professional speech, industry terminology, terminological competence, interdisciplinary approach, communicative competence, speech-communicative competence, future specialists in economic specialties.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (категорія Б):

1. Струк А.В., Галушчак О.В. Формування термінологічної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей. Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка»): журнал. Київ. № 12(26) 2023. С. 586-592.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-12\(26\)-586-592](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-12(26)-586-592)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/6982/7022>

2. Струк А.В., Галушчак О.В. Formation of Communicative Competence of Future Specialists in Economics in the Process of Professional Training. «Педагогічні науки: теорія і практика». № 4 (48), 2023. С. 96-102.

DOI: <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2023-4-14>

URL: <https://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/4055>

3. Halushchak O.V., LINGUISTICAL DIDACTIC PRINCIPLES OF FORMING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN ECONOMIC SPECIALTIES. Науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2025. Вип.81. Т.1. С.55-57.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/81.1.10>

URL: https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2025/81/part_1/12.pdf

4. Halushchak O.V., METHODOLOGY FOR FORMING LANGUAGE-COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS OF ECONOMIC SPECIALTIES IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 3 (45). 2026. С.1765-1772.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-3\(45\)-1765-1772](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-3(45)-1765-1772)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/39538/39551>

5. Галушчак О.В. Педагогічні умови формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 4 (46). 2026. С. 2528-2536.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-4\(46\)-2528-2536](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-4(46)-2528-2536)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/41192/41206>

Матеріали і тези міжнародних та всеукраїнських конференцій:

6. Струк А.В., Галушчак О.В. Шляхи формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей. Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-методичного семінару (16 листопада 2023 року, м. Глухів) / за заг. ред. Ольги Вишник. Глухів, 2023. С. 187-188. URL: https://drive.google.com/file/d/12yjkWL_m6zvUE1zrKpqnYLn7dObbX2kR/view

7. Галушчак О.В. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців економічних спеціальностей. Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів VII Міжнародній науково-практичній конференції (Мукачєво, Мукачівський державний університет, 26–27 жовтня 2023 р.). Мукачєво. С. 175-178. URL: <https://msu.edu.ua/konferenciji-seminari/>

8. Halushchak O. V. Formation of the linguistic personality of an economics student. I international scientific and practical conference «Synergy of knowledge: New Horizons in Global Scientific Research» November 01-03, 2023 Vancouver, Canada. S. 149-151. URL: <https://isu-conference.com/arkhiv/synergy-of-knowledge-new-horizons-in-global-scientific-research/>

9. Halushchak O. V. USE OF THE CASE METHOD IN THE CONTEXT OF FORMING LINGUISTIC-COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE ECONOMISTS // Oxford 2026: Science and Education Today : proceedings of the International scientific and practical conference (March 9-11, 2026). - Oxford,

United Kingdom : naukainfo.com, 2026. - Pp. 127-131. - URL: <https://naukainfo.com/conference?id=104>

10. Halushchak O. V. FORMATION OF PROFESSIONAL SPEECH OF FUTURE SPECIALISTS IN ECONOMIC SPECIALTIES. Science and Information Technologies in the Modern World: Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference. International Scientific Unity. Athens, Greece. April 15-17, 2026. Pp. 435-437. URL: <https://isu-conference.com/en/archive/science-and-information-technologies-in-the-modern-world-15-04-26/>